

Дослідження результативності та ефективності управління товарними ресурсами підприємств роздрібною торгівлі України

Височин І.В.

доктор економічних наук, доцент,
Київський національний торговельно-економічний університет

Вавдійчик І.М.

кандидат економічних наук,
Київський національний торговельно-економічний університет

У статті досліджено основні тенденції результативності та ефективності управління товарними ресурсами підприємств роздрібною торгівлі України. Досліджено динаміку показників швидкості обертання товарно-матеріальних запасів, доходності та рентабельності товарних ресурсів підприємств роздрібною торгівлі. Запропоновано заходи щодо підвищення ефективності управління товарними ресурсами підприємств роздрібною торгівлі України.

Ключові слова: товарні ресурси, результативність, ефективність, товарно-матеріальні запаси, комерційний дохід.

Высочин И.В., Вавдийчик И.М. ИССЛЕДОВАНИЕ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТИ И ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ТОВАРНЫМИ РЕСУРСАМИ ПРЕДПРИЯТИЙ РОЗНИЧНОЙ ТОРГОВЛИ УКРАИНЫ

В статье исследованы основные тенденции результативности и эффективности управления товарными ресурсами предприятий розничной торговли Украины. Исследована динамика показателей скорости обращения товарно-материальных запасов, доходности и рентабельности товарных ресурсов предприятий розничной торговли. Предложены мероприятия по повышению эффективности управления товарными ресурсами предприятий розничной торговли Украины.

Ключевые слова: товарные ресурсы, результативность, эффективность, товарно-материальные запасы, коммерческий доход.

Vysochyn I.V., Vavdiichyk I.M. RESEARCH OF EFFECTIVENESS AND MANAGEMENT EFFICIENCY BY THE COMMODITY RESOURCE OF ENTERPRISES OF RETAIL BUSINESS OF UKRAINE

The basic tendencies of effectiveness and efficiency of enterprises of retail business of Ukraine are investigational in the article. Drawn conclusion an author in relation to the dynamics of volume of net profit (profit yields) from realization of products (commodities, works, services) of enterprises of retail business of Ukraine. On the basis of dynamics of volumes of productive supplies drawn conclusion about activation of own productive activity by the enterprises of retail business: the enterprises of retail business diversify the activity and man-hunt new sources of forming of commodity resources. Undertaken a study of effectiveness and efficiency of management of enterprises of retail business of Ukraine commodity resources allows to draw conclusion about her subzero efficiency. In further an increase of efficiency of activity is on a management by a commodity resources will require from enterprises the retail business of introduction of the measures, sent to the increase of level of commercial profit, decline of level of operating charges.

Keywords: commodity resources, effectiveness, efficiency, inventories of supply, commercial profit.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Розробка інструментарію підвищення ефективності управління товарними ресурсами є необхідною умовою для забезпечення сталого розвитку та життєздатності підприємств торгівлі, тому наукові дослідження наявного стану результативності та ефективності управління товарними ресурсами підприємств роздрібною торгівлі України є актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням організації діяльності підприємств роздрібною торгівлі присвячені праці вітчиз-

няних та зарубіжних науковців: В.В. Апопія, І.О. Бланка, Л.А. Брагіна та Т.П. Данько, І.М. Ваховича, З.В. Герасимчука, Н.О. Голошубової, І.П. Міщука, В.М. Ребицького та ін. Проте недостатньо вивченою залишається специфіка управління товарними ресурсами підприємств роздрібною торгівлі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є виокремлення сучасних тенденцій результативності та ефективності управління товарними ресурсами підприємств роздрібною торгівлі України.

Виклад основного матеріалу дослідження. За твердженням О.П. Бегларішвілі, динамічність розвитку галузі торгівлі потребує системного і постійного вивчення, оскільки коливання її параметрів є індикатором змін соціально-економічної ситуації в Україні, досягнення сталого розвитку споживчого ринку або виникнення проблем формування товарної пропозиції [1, с. 11]. Важливість товарних ресурсів викликана специфікою діяльності торгівлі, як галузі в цілому так і функціями, які вона виконує. Насамперед це пов'язано з тим, що сам розвиток і функціонування торгівлі в усіх видах економіки обумовлені існуванням товарного виробництва та процесом вдосконалення торгівлі від виробництва.

Підприємства торгівлі та їхня мережа є основними інститутами, які мають формувати пропозицію товарів відповідно до попиту населення, проводячи певну товарну політику з метою підвищення рівня задоволення потреб споживачів [2, с. 15].

За твердженням Багрія Т.В., Хачатряна В.В. [3], нормальний розвиток торгівлі може здійснюватись тільки при постійному збільшенні товарного потоку, що забезпечується регулярним надходженням товарів від підприємств-виробників, оптових підприємств, інших постачальників товарів. Основним показником, який дає змогу охарактеризувати результативність діяльності підприємств торгівлі в царині управління товарними ресурсами, є чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). Тенденція до збільшення обсягів чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) є підтвердженням того, що товарні ресурси за своїми параметрами відповідають платоспро-

можному попиту населення. Динаміка обсягу чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) підприємств роздрібною торгівлі України наведена в табл. 1.

За даними табл. 1, обсяг чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) підприємств роздрібною торгівлі України має стійку тенденцію до зростання впродовж 2009–2012 рр., яка, однак, у 2012 р. дещо уповільнюється. Щорічний темп зростання досліджуваного показника за період 2009–2012 рр. коливається від 130,3% до 136,3% та становить у середньому 133,2%, що є свідченням достатності забезпечення підприємств торгівлі товарними ресурсами та їх відповідності платоспроможному попиту населення. Проте після стійкого зростання впродовж чотирьох років у 2013 р. спостерігається падіння чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг): обсяг досліджуваного показника зменшився на 8,7%, або на 27825 млн. грн., відносно попереднього періоду. Така нестабільність досягнутих результативних показників, на нашу думку, є свідченням суттєвої залежності діяльності підприємств роздрібною торгівлі від впливу макроекономічних чинників.

Нарощування обсягів діяльності підприємствами роздрібною торгівлі є можливим тільки за умов достатності їх забезпечення товарними ресурсами, які по своїм критеріям відповідають платоспроможному попиту населення. Ринкова орієнтованість процесу продажів здійснює безпосередній вплив на результат продажу (обсяг товарообороту), який, своєю чергою, виступає одним із критеріїв досягнення загальних цілей діяльності підприємства роздрібною торгівлі – максимальна

Таблиця 1

Динаміка обсягу чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) підприємств роздрібною торгівлі України за 2009–2013 рр.

Показник	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Обсяг, млн. грн.					
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	136109,7	177405,9	241837,2	321490,9	293665,9
Темп зміни до попереднього періоду, %					
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)		130,3	136,3	132,9	91,3
Абсолютне відхилення від попереднього періоду, млн. грн.					
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)		41296,2	64431,3	79653,7	-27825,0

Джерело: розраховано автором на основі первинних даних Державної служби статистики України

стійкість і ефективність функціонування підприємства, виконання соціально-економічної функції в суспільстві та задоволення потреб власників і персоналу на визначеному в кожний проміжок часу рівні [4, с. 32].

В останні роки спостерігається активізація власної виробничої діяльності підприємств роздрібною торгівлі України, особливо тих, що входять до складу роздрібних торговельних мереж. Власне виробництво стає одним із джерел формування товарних ресурсів, свідченням чого є динаміка виробничих запасів підприємств роздрібною торгівлі, яка представлена в табл. 2.

За даними табл. 2 можна зробити висновок про нарощування обсягів виробничих запасів підприємствами роздрібною торгівлі України впродовж 2010–2012 рр.: середньорічний зростання обсягів виробничих запасів становить 104%. Проте в 2013 р. спостеріга-

ється падіння обсягу виробничих запасів на 822,3 млн. грн. порівняно з попереднім роком. Незважаючи на зменшення обсягів виробничих запасів підприємств роздрібною торгівлі за останній досліджуваний період, можна стверджувати, що підприємства роздрібною торгівлі диверсифікують свою діяльність та здійснюють пошук нових джерел формування товарних ресурсів. За твердженням Л.О. Лігоненко [5, с. 153], поряд з активним розвитком торговельної діяльності підприємства роздрібною торгівлі прагнуть організувати і власну виробничу діяльність. Це свідчить про прагнення до диверсифікації діяльності (перетворення торговельних підприємств на торговельно-виробничі). Особливе значення для підвищення ефективності управління товарними ресурсами є скорочення періоду обороту товарно-матеріальних запасів, що забезпечує прискорення повернення коштів, авансова-

Таблиця 2

Динаміка обсягу виробничих запасів підприємств роздрібною торгівлі України за 2009–2013 рр.

Показники	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Обсяг, млн. грн.					
Виробничі запаси, млн. грн.	1596,7	1626,7	1794,9	1796,7	974,4
Темп зміни до попереднього періоду, %					
Виробничі запаси, млн. грн.		101,9	110,3	100,1	54,2
Абсолютне відхилення від попереднього періоду, млн. грн.					
Виробничі запаси, млн. грн.		29,9	168,3	1,8	-822,3

Джерело: розраховано автором на основі первинних даних Державної служби статистики України

Таблиця 3

Динаміка показників, що характеризують швидкість обертання товарно-матеріальних запасів підприємств роздрібною торгівлі України за 2009–2013 рр.

Показник	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Коефіцієнт оборотності, разів	6,5	6,9	7,5	8,3	7,1
Період обороту, днів	56,4	52,6	49,0	44,0	51,3

Джерело: розраховано автором на основі первинних даних Державної служби статистики України

Таблиця 4

Динаміка доходності товарних ресурсів підприємств роздрібною торгівлі України за 2009–2013 рр.

Показник	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Комерційний дохід, млн. грн.	25776,1	31396,9	40690,7	51772,7	51912,4
Товарні ресурси, млн. грн.	165019,9	202006,1	225801,1	248951,1	290361,2
Доходність товарних ресурсів, %	15,6	15,5	18,0	20,8	17,9
Абсолютне відхилення доходності товарних ресурсів, % до попереднього періоду		-0,1	2,5	2,8	-2,9

Джерело: розраховано автором на основі первинних даних Державної служби статистики України

них у товарно-матеріальні запаси. Динаміка показників, що характеризують швидкість обертання товарно-матеріальних запасів, наведена в табл. 3.

За даними табл. 3 можна зробити висновок про прискорення оборотності товарно-матеріальних запасів підприємств роздрібної торгівлі впродовж 2009–2012 рр.: за цей час спостерігається стійка тенденція до збільшення коефіцієнту оборотності з 6,5 до 8,3 разів. Відповідно, за цей же період спостерігається скорочення періоду обороту з 56,4 до 44 днів. Проте в 2013 р. відбувається незначне уповільнення оборотності товарно-матеріальних запасів: період обороту збільшується на 7,3 дні (з 44 до 51,3 дні). Порівняно з 2009 р. відбувається прискорення оборотності товарно-матеріальних запасів підприємств роздрібної торгівлі України: коефіцієнт оборотності зростає з 6,5 разів до 7,1 разів, а період обороту зменшується на 5,1 дня. Таким чином, можна зробити висновок про підвищення ефективності управління товарними ресурсами за досліджуваний період. Проте в цілому значення періоду обороту товарно-матеріальних запасів, яке впродовж досліджуваного періоду становить в середньому 51 день, є доволі високим та свідчить про необхідність заходів щодо підвищення ефективності управління товарними ресурсами, зокрема щодо прискорення

оборотності товарно-матеріальних запасів. Індикатором ефективності управління товарними ресурсами слугує значення показника доходності товарних ресурсів. Дослідження динаміки показника доходності товарних ресурсів підприємств роздрібної торгівлі України наведено в табл. 4.

Дослідження доходності товарних ресурсів дає змогу зробити висновок про стійку тенденцію до зростання даного показника впродовж 2009–2012 рр. (табл. 4). Проте в 2013 р. порівняно з попереднім роком відбувається зниження доходності товарних ресурсів на 2,9%, пов'язане з випереджальним ростом обсягу товарних ресурсів по відношенню до збільшення обсягу комерційного доходу та зі зменшенням рівня комерційного доходу, яке спостерігається в цьому періоді. За даними табл. 4 можна зробити висновок про підвищення ефективності управління товарними ресурсами підприємств роздрібної торгівлі України в цілому за досліджуваний період: значення показника доходності товарних ресурсів зросло на 2,3% – з 15,6% у 2009 р. до 17,9% у 2013 р. Подібна стрибкоподібна тенденція спостерігається в динаміці показника «доходність витрат обігу», розрахункові значення якого представлені в табл. 5.

Так, за даними табл. 5 не можна виокремити певні тенденції у зміні даного показника. Упро-

Таблиця 5

Доходність витрат обігу підприємств роздрібної торгівлі України за 2009–2013 рр.

Показник	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Комерційний дохід, млн. грн.	25776,1	31396,9	40690,7	51772,7	51912,4
Витрати обігу, млн. грн.	29407,3	35945,8	46341,3	68310,1	59979,5
Доходність витрат обігу, %	87,7	87,3	87,8	75,8	86,6
Абсолютне відхилення до попереднього періоду, %		-0,3	0,5	-12,0	10,8

Джерело: розраховано автором на основі первинних даних Державної служби статистики України

Таблиця 6

Динаміка прибутковості (збитковості) товарних ресурсів підприємств роздрібної торгівлі України за 2009–2013 рр.

Показник	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Фінансовий результат (сальдо), млн. грн.	-2457,5	-1869,1	-564,6	-4978,7	-2777,9
Товарні ресурси, млн. грн.	165019,9	202006,1	225801,1	248951,1	290361,2
Прибутковість (збитковість) товарних ресурсів, %	-1,5	-0,9	-0,3	-2,0	-1,0
Абсолютне відхилення прибутковості (з збитковості) товарних ресурсів, % до попереднього періоду		0,6	0,7	-1,7	1,0

Джерело: розраховано автором на основі первинних даних Державної служби статистики України

довж 2009–2011 рр. його значення є майже незмінним і коливається в межах 87–88%. У 2012 р. доходність витрат обігу зменшується на 12% відносно попереднього року і становить 75,8%. У 2013 р. спостерігається збільшення доходності витрат обігу на 10,8% відносно попереднього періоду (табл. 5). У цілому за досліджуваний період спостерігається незначне зменшення обсягу комерційного доходу, що припадає на одиницю витрат обігу, з 87,7% до 86,6%. Розраховані значення вказаного показника свідчать про недостатню ефективність управління товарними ресурсами, оскільки обсяг витрат обігу перевищує обсяг комерційного доходу. Результатом такої низької ефективності управління є отримання збитку підприємствами роздрібною торгівлі впродовж 2009–2013 рр. та, відповідно, отримання від'ємного значення показника прибутковості товарних ресурсів, динаміка якого наведена в табл. 6.

Головним результуючим показником діяльності підприємства торгівлі в цілому та управління товарними ресурсами зокрема є чистий прибуток, який характеризує кінцевий фінансовий результат діяльності підприємства торгівлі після оподаткування. Його отримання є необхідною умовою подальшого функціонування підприємства, забезпечення його сталого розвитку. За даними табл. 6 можна зробити висновок про зниження ефективності управління товарними ресурсами підприємств роздрібною торгівлі впродовж 2009–2012 рр., оскільки за даний період спостерігається зростання показника збитковості товарних ресурсів з 1,5% у 2009 р.

до 2% у 2012 р. У 2013 р. значення даного показника зменшилось до 1%. Від'ємне значення даного показника обумовлене тим фактором, що впродовж досліджуваного періоду діяльність підприємств роздрібною торгівлі за сальдо показника чистого прибутку була збитковою. У цілому за досліджуваний період можна говорити про незначне підвищення ефективності управління товарними ресурсами підприємств роздрібною торгівлі, за показником прибутковості товарних ресурсів, оскільки його від'ємне значення в цілому зменшилось з 1,5% до 1%.

Висновки з цього дослідження. Таким чином, проведене дослідження результативності та ефективності управління товарними ресурсами підприємств роздрібною торгівлі України дає змогу зробити висновки про її низьку ефективність та переважання негативного результату. Навіть за умови тимчасового зростання обсягів чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) на підприємствах роздрібною торгівлі не забезпечується достатньо швидкого обертання товарно-матеріальних ресурсів, обумовлює високий рівень витрат обігу та недостатній обсяг комерційного доходу, що в підсумку призводить до отримання збитків. У подальшому підвищення ефективності діяльності по управлінню товарним ресурсами вимагатиме від підприємств роздрібною торгівлі впровадження заходів, спрямованих на підвищення рівня комерційного доходу, зниження рівня операційних витрат, перехід від принципів транзакційної закупівлі на довготривалі та взаємовигідні відносини з постачальниками товарних ресурсів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бегларішвілі О.П. Тенденції розвитку торговельних підприємств Харківської області / О.П. Бегларішвілі // Вісник ОНУ. – 2014. – Т. 19. – Вип. 2/3. – С. 11–15.
2. Мазаракі А.А. Торговельне підприємство: стратегія, політика, конкурентоспроможність : [монографія] / А.А. Мазаракі, Д.М. Пшеслінський, І.В. Смолін. – К. : Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2010. – 384 с.
3. Багрій Т.В., Хачатрян В.В. Сучасні методи управління товарним забезпеченням роздрібного товарообороту / Т.В. Багрій, В.В. Хачатрян [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/7_NITSB_2013/Economics/10_130923/doc.htm.
4. Смолін І.В. Стратегічне планування розвитку організації : [монографія] / І.В. Смолін. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 344 с.
5. Торговельне підприємництво: теорія та практика : [монографія] / За ред. Л.О. Лігоненко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. – 304 с.